

NUO TAUTINĖS IKI TERITORINĖS TAPATYBĖS LIETUVOJE: SOCIALINIS GEOGRAFINIS POŽIŪRIS

IRMA SPIRIAJEVIENĖ¹, EDUARDAS SPIRIAJEVAS²

Klaipėdos universitetas (Lietuva)

ANOTACIJA

Šiame straipsnyje aptariama tautinė tapatybė ir jos transformacijos į teritorinę tapatybę priežastys. Cituojami ir apibendrinami įvairių tyrėjų darbai apie lietuvių tapatybę, (e)migraciją. Aptariama tautinės tapatybės kaitos problematika. Globalizacijos sąlygomis vis mažiau Lietuvos piliečių tapatinasi su valstybe. Dėl darbingo amžiaus gyventojų, ypač jaunimo, emigracijos kuriasi nauji socialiniai, ekonominiai ir kultūriniai ryšiai, virstantys naujais tapatumais, kurie peržengia Lietuvos valstybės geografines ribas. Tyrime aptariami Klaipėdos universiteto studentų apklausos rezultatai apie jų ketinimus po studijų keisti gyvenamąją vietą. Analizuojamas tapatybės suvokimas, tikimybės ir apsisprendimas likti Lietuvoje ar emigruoti. Nustatyta, kad tapatybės transformacijos į teritorinę tapatybę procesai prasideda dar gyvenant Lietuvoje. Tyrimo rezultatai aptariami socialiniu geografiniu požiūriu.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: *tautinė tapatybė, teritorinė tapatybė, jaunimas, (e)migracija, (e)migracijos priežastys, valstybės, socialiniai migracijos tinklai.*

JEL KLASIFIKACIJA: J00, R00, O057.

Įvadas

Lietuvių tautos tapatybė nuolat patiria išorinių kaimyninių tautų poveikį, todėl tautinės tapatybės studijos buvo ir yra svarbios atliekant lietuvių tyrimus. Anot J. Girmiaus (2007), lietuviai gyvena pavojingoje zonoje, kur slavų pasaulis susiduria su germanų pasauliu. Dar prieškarinio Lietuvoje prof. K. Pakštas teigė, kad Lietuva – tai kraštas, kuriame mažai tautai pavojinga gyventi. Tokia charakteristika nurodo mūsų geopolitinę padėtį ties slavų ir germanų sandūra. Esame pavojingo charakterio tauta, nes stokojame realizmo ir oportunistinio prisitaikymo dovanos (Venclova, 2007). Kita vertus, lietuviai, anot J. Girmiaus (2007), yra tikras aukso vidurys: jie neturi kaimynų ydų ir turi tik dorybes.

Mūsų kaimynų latvių ir estų tautinės tapatybės taip pat patiria stiprų išorinį poveikį sandūroje tarp germanų ir slavų pasaulio. Dėl protestantiškos religijos ir didesnės sąsajos su skandinaviškąja kultūra, latvių ir estų valstybingumo vertės suvokimas ir tautinių tapatybių išsaugojimo strategija skiriasi nuo lietuvių.

¹ Irma Spiriajeviene – daktarė (socialiniai mokslai), lektorė, Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Medicinos technologijų katedros lektorė. Moksliniai interesai: socialiniai tinklai, socialinė neįgalųjų integracija, socialinis darbas, įgalinimas

El. paštas: spiriajeviene@gmail.com

Tel.: 370 46 398 674

² Eduardas Spiriajevas – daktaras (fiziniai mokslai), docentas. Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Socialinės geografijos katedros vedėjas. Moksliniai interesai: turizmo geografija, ekonominė geografija, turizmo plėtros regioniniai skirtumai, pasienio regionų socialinė ir ekonominė geografija, GIS metodai socialiniuose tyrimuose

El. paštas: geostudijos@gmail.com

Tel.: 370 46 398 674

Visi, kurie domėjosi mūsų tautos kultūrinėmis apraiškomis, nejučia turėjo aptarti ir jų branduolio – mūsų dvasinio charakterio klausimą: etnologai (J. Balys), literatūros istorikai (Putinas, B. Sruoga, J. Ambrazevičius), literatūros kūrėjai (Vaižgantas, Dobilas, J. A. Herbačiauskas, J. K. Aistis), filosofai (S. Šalkauskis, A. Maceina) ir teologai (S. Yla) (cituoja Girnius, 2007).

Nacionalinės ir tautinės tapatybės problema yra svarbi humanitariniuose moksluose (Biaspamiatnych, 2008), žmogus pats nustato savo tapatybę per ryšį su protėviais ir būsimais palikuoniais, taip pat per įvykius, kurie formuoja jo pasaulėžiūrą. Turbūt situacija darbo rinkoje, galimybės kurti gerovę savo krašte, politikų savivalė, aiškios valstybinės strategijos nebuvimas jauniems žmonėms, jaunoms šeimoms, jauniems specialistams – tai įvykiai (aplinkybės), kurie keičia bei implikuoja tautinės tapatybės suvokimą.

Tautinio idealo požiriu, žmogus įgyja tapatumą per savo santykį su protėviais ir tais įvykiais, kurie formavo jo charakterį (Smith, 1994). A. Krupavičiaus ir L. Šarkutės (2005) teigimu, tapatybę lemia ne tik bendra istorinė atmintis ir palikimas, bet ir sąmoninga valia, t. y. tapatybę traktuojama kaip siektinas projektas.

Tautinių tapatybių išsaugojimo problema Europoje yra socialinio diskurso centre. Prieštaringos tautinių tapatybių tendencijos matomos paribio ir pasienio regionuose (Kuzmickas, 2008), pvz., pietryčių Lietuvoje. Europinio ir lietuviško tapatumo problemos šiandien yra „karšta“ tema (Švarplys, 2008). Nors pasaulis išlaiko politinių suverenitetų savarankiškumo formą, visuomeniniai procesai liudija nacionalinės valstybės reikšmės mažėjimą tapatumo savikūrai (Delanty, Rumford, 2005).

Lietuvos visuomenė patiria natūralius socialinius mainus, demokratinio atvirumo sąlygomis vykstant eurointegracijai, kurios viena iš pasekmių Lietuvos visuomenei – darbingo amžiaus gyventojų, ypač jaunimo, emigracija. Lietuvos visuomenėje mezgasi nauji socialiniai, ekonominiai ir kultūriniai kontaktai, virstantys naujais tapatumais, kurie peržengia Lietuvos valstybės geografines ribas. Sąveikaujama su kitomis visuomenėmis ir jų kultūromis, kitų teritorijų ekonominėmis sistemomis, intensyviai įsitraukiama į pasaulinės globalizacijos procesus.

Vydūnas buvo vienas pirmųjų globalizacijos pranašų Lietuvoje, daug apie ją kalbėjo ir rašė. Tiesa, tuo metu *globalizacijos* terminas lietuvių kalboje nevertotas. Anot Vydūno, tauta turi teisę savarankiškai tvarkytis, turi duoti ir tik paskui imti. Tokia tautos laisvės prasmė (Bagdonavičius, 2005). Akivaizdu, kad remiantis Vydūno filosofija, nuo Nepriklausomybės atkūrimo ir vėliau, 2004 m. įstojus į ES, Lietuva kaip valstybė „atiduoda“ pasauliui – kitoms šalims ir jų darbo rinkoms – savo gyventojus, pvz., Jungtinei Karalystei, Airijai, Norvegijai, JAV ir kt. Tai kaina, kurią Lietuva moka už galimybę būti pasaulio valstybių bendruomenėje ir toliau integruotis į globalaus ūkio sistemas. Tuo tarpu nuo Nepriklausomybės atgavimo šalies ūkio ir ekonominėse sistemose nebuvo pakankamai erdvės ir galimybių kiekvienam dirbančiajam kurti asmeninę gerovę savo šalies geografinėse ribose. Jaunimo (studentų) norai ir ketinimai kurti savo gerovę savo šalyje nesulaukdavo deramo valstybinio strateginio palaikymo. Šveicarų eseisto Denis de Rougemont'o, kurį cituoja J. Girnius (2007), žodžiais „problemos ateina, kai dalykai nueina, ir kol kuris dalykas saugiai turimas, tol apie jį nekalbama“ (Girnius, 2007, p. 256). Tik iškilus pavojui kurį nors dalyką prarasti, pradėdame juo rūpintis (Ten pat).

Aktualumas. Šiandienos globaliame pasaulyje tautinės tapatybės ir jų transformacijos studijos tampa aktuali tyrimo objektu, apie kurį labiausiai diskutuoja filosofai, istorikai, kultūrologai, sociologai, geografs, demografs. Tapatybių arba identiteto suvokimas nuolat kinta. Tokio pobūdžio tyrimams reikia tarpdalykinio požirio, taikyti erdvines ir socialines dimensijas, siekiant apibūdinti tapatybių charakteristikas nuolat kintančiomis ekonominėmis, politinėmis ir geopolitinėmis sąlygomis.

Problematika. Pastaraisiais metais vis mažiau piliečių tapatinasi su valstybe, mažėja vertinančiųjų Lietuvos pilietybę. Pilietinės visuomenės instituto ekspertai nustatė, kad save su valstybe ir Lietuva tapatinančių žmonių nuo 1990 m. iki 2005 m. sumažėjo du kartus – nuo 66 proc. iki 34 proc. Mažėja valstybės svarba tautinio tapatumo savimonėje (Kuzmickas, 2008). Pirmaisiais Nepriklausomybės metais visuomenės sąmonėje kirtosi tautiškumo išlaikymo (atgaivinimo, sutvirtinimo, išsaugojimo), „sugrįžimo į Europą“ ir kosmopolitinio prisitaikymo prie globalizacijos bei naujų ekonominių sąlygų nuostatos (Rubavičius, 2008).

Sąjūdžio laikais svarbiausias tapatybės pamatas buvo nepriklausomos valstybės sukūrimas. Šiandien lietuvių tautinės tapatybės pamatas yra priklausomumas tautai (Kuzmickas, 2008), kuri, ypač jaunimas, pas-

klido už geografinių šalies ribų valstybėse, kurios tradiciškai anksčiau nebuvo lietuvių emigracijos siekiama, pvz., Norvegija, Airija, Švedija, Danija, Prancūzija, Ispanija, Italija ir kt. Lietuvių visuomenę paveikė realūs diferenciacijos ir „maišymosi“ procesai. Emigracija – tik vienas šių procesų. V. Rubavičiaus (2008) teigimu, ilgalaikis gyvenimas tam tikroje teritorijoje gali išlikti kaip ritualo pavidalą įgavęs kultūrinis ar mitinis prisiminimas, siejantis išsibarsčiusią bendruomenę, o bendruomenės saitams tvirtinti svarbūs žmonių tapatinimosi su ja būdai.

Anot A. J. Greimo (1989), kurį cituoja J. A. Krištopaitis, pasibasčius po pasaulį, svetimais žodžiais apvilktos mintys pagaliau grįžta namo (Krištopaitis, 2008, p. 125). Ar kituose kraštuose ugdytos mintys dar ką nors reiškia lietuviškai mąstančiam lietuviui? (Ten pat). Nusivylimą valstybe kiek kompensuoja tai, kad labiau tapatinamasi su artimiausia gyvenamąja aplinka. Tai rodo, kad gimtojo krašto įvaizdžiai nepraranda patrauklumo. Silpstant tautinių valstybių vaidmeniui, didėja svoris regionų, turinčių senesnes istorines ir kultūrinės tradicijas nei pati valstybė.

Ketinumą išvykti, emigruoti skatina kitų tautiečių, kurie rizikavo ir išvyko, o dabar „uždirba“ ir susikūrė gerovę, pavyzdžiai. Prisiimta nauja teritorinė tapatybė, kuri užtikrina ekonominį savarankiškumą ir galimybes profesinei bei kūrybinei saviraiškai. Tokių atvejų nuo Nepriklausomybės atgavimo yra labai daug. Tai motyvacija tautinę tapatybę keisti teritorine.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti tautinės tapatybės transformacijos į teritorinę tapatybę priežastis Lietuvoje ir aptarti Klaipėdos universiteto studentų apklausos rezultatus, nustatant jų požiūrį į teritorinę tapatybę bei ketinimus po studijų keisti gyvenamąją vietą.

1. Literatūros apžvalga

Tapatybės ir gyventojų migracijų tyrimus atliekantys tyrėjai pastebi, kad šiandienos Lietuvoje tautinė tapatybė netenka priklausomumo valstybei. Žmogus, ypač jaunas, pradeda tapatintis su teritorija, kurioje ketina gyventi ar jau pradėjo naują gyvenimą (kitame mieste, regione, kitoje šalyje). Neretai tokia teritorija nėra jo kilmės vieta, tačiau dėl vidinės migracijos savo šalyje arba emigracijos naujos vietovės tampa naujo gyvenimo gamtine, ekonomine, kultūrine, socialine aplinka. Tautinė tapatybė išlieka susijusi su tautybe, tačiau netenka tautinės teritorinės dimensijos.

Tapatybės krizė, bandymai atrasti save tampa šiuolaikinio žmogaus gyvenimo kasdienybe ir apie tai kalba ne tik psichologai bei socialiniai tyrėjai – ši problematika yra kasdienio gyvenimo diskursas (Savicka, 2008; Baumeister, 1986). Pats *tapatybės* terminas vartojamas įvairiems reiškiniams apibūdinti. Mokslinėje literatūroje aptinkama daug skirtingų tautinės tapatybės sampratų, pasiūlymų, kaip ją „matuoti“, – dar daugiau, todėl labai sunku palyginti skirtingų tyrimų duomenis ir pateikti platesnius konceptus.

Bendraja prasme *tapatybė* – tai vertybių, stiprinančių žmonių individualumą ir bendrumo jausmą, suteikiančių prasmę žmonių gyvenimui, visuma.

Tapatybė filosofijoje suvokiama kaip asmens tapatumas, kuris išlieka nepaisant kūno, asmenybės, intelektinių gebėjimų, atminties ir kitų pokyčių.

Tapatybė psichologijoje – savęs suvokimas kaip vientisos būtybės, t. y. kaip individo, skirtingo nei kiti, tačiau su jais sąveikaujančio.

Tapatybė socialinėje geografijoje – tai savęs suvokimas kitoje kultūrinėje aplinkoje, kitoje vietovėje, savo skirtingumo ir tapatumo sąsąjū su tam tikra teritorija išlaikymas.

Geografijoje *teritorinė tapatybė* suvokiama kaip jausmas, kurį puoselėja turi tam tikra gyventojų (individų) grupė ar bendruomenė, priklausanti konkrečiai teritorijai. Tapatybės studijos geografijos tyrimuose tapo nauju tyrimo objektu. Jau žinoma, kad teritorinis tapatybės priklausomumas nustatomas ne teritorijos fizinei, o jos socialinei aplinkai, ekonominėms sistemoms, institucijoms. Platesnė sąvoka yra *tapatybės modelis* (angl. *Identerra Model*), kuris pagrįstas hipoteze, kad teritorinės tapatybės priklauso nuo geografinės vietovės unikalumo, t. y. jos kraštovaizdžio ir visuomenės gyvenimo būdo (Roca, Roca, 2007). Teritorinės tapatybės elementai susiję su visuomenės demografinė ir socialine struktūra. Vertinant teritorijos patrauklumą nustatomas teritorijos *magnetizmas* arba *charizma*, kuriais apibūdinami gyvenimo kokybės kriterijai ir gy-

ventojų pasitenkinimo lygis gyvenamojoje vietovėje. Taip pat nustatomi teritorinio patrauklumo elementai, kurie nuolat kinta. Geografiniu požiūriu teritorinė tapatybė yra žmogaus ir gamtinės bei socialinės aplinkos sąveika. V. Kazlauskienė (2005), kuri cituoja A. Maceiną, nurodė šiuos mūsų tautinės individualybės bruožus: atlaidumas bendraujant su kitų tautų žmonėmis ir prisirišimas prie žemės. Iš gyvenamosios aplinkos esą labiausiai asmenybę veikia lietuviškas klimatas, lietuviška žemė, lietuviškas kraštovaizdis. Taigi, emigravus į kitą šalį, žmogus laikui bėgant prisiriša prie to klimato, žemės ir kraštovaizdžio, vyksta tarsi asmenybės įvietinimas su nauja aplinka.

Topofilijos (angl. *topophilia*) koncepcija pagrįsta žmogaus išreiškiamu jausmu konkrečiai geografinei vietai sąveikaujant kultūros tapatybėms. Y. F. Tuan'o (1990) teigimu, topofilija – tai trauka, artumo geografinei vietai pajautimas. Terafilijos (angl. *terraphilia*) koncepcija papildo Y. F. Tuan'o (1990) teiginius subjektyviu požiūriu į teritorijos kraštovaizdžio bruožus ir esamą gyvenimo lygį. Taigi teritorinės tapatybės samprata atsiranda iš geografinio tapatybės apibūdinimo, kai *tapatybės modeliu* apibūdinamas teritorijos išskirtinumas, kurį nulemia trauka vietai (topofilija) ir šios vietovės subjektyvus suvokimas (terafilija). Topofilijos ir terafilijos pajauta skatina gyventojus migruoti ir net emigruoti, t. y. gyventi ten, kur traukia ir patinka, bet nebūtinai vien dėl ekonominių priežasčių.

A. Kazlauskienės (2006) atlikta aukštos kvalifikacijos migrantų migracijos sprendimo priėmimo analizė parodė, kad migracija pasirenkama ne tik dėl ekonominės naudos, tam turi įtakos kiti veiksniai, tarp kurių stipriausiai pasireiškė lietuvių tautos migracijos tradicija ir žinios apie sėkmingus lietuvių migracijos faktus. Anot A. Kazlauskienės (2006), lietuvių migracijos patirtis, perduodama iš kartos į kartą, lemia būsimų migrantų naudos lūkesčius, migracijos srautus. Ilga migracijos patirtis keičia visuomenės požiūrį, vertybes, lūkesčius ir virsta tradicija bei ilgaamžiu procesu. Migrantų tinkluose pastebimi dideli skirtumai, susiję su migrantų etninės grupės kultūra, religija, socialinio elgesio modelio panašumu į atitinkamas priimančios šalies struktūras (Hardwick, 2003; Padilla, 2006).

Nors pasaulyje migracijų procesų tyrimai sparčiai plečiasi, teorinių studijų ir apibendrinimų vis dar yra nedaug. Lietuvoje migracijos procesai teoriniu lygmeniu beveik neanalizuojami, o vyraujantis migracijos priežastingumo supratimas yra kilęs iš XIX a. ekonominių koncepcijų, kur migracijos procesai aiškinami ekonominiais ar tiesiog darbo užmokesčio skirtumais kilmės ir tikslo šalyse. Bendrųjų migracijos srautų analizė atskleidė, kad nepakanka nustatyti tik migracijos priežastis, plintanti migracinė kultūra į migracijos vyksmą įtraukia vis platesnius gyventojų sluoksnius (Sipavičienė, Stankūnienė, 2011), ypač jaunimą.

Migracijos procese vyksta nuostatų, vertybių kaita, kuri atitinkamai formuoja migracinę kultūrą (Massey et al., 1994) (cituoja Sipavičienė, Stankūnienė, 2011). Migracija konstruojama kaip *normalus, priimtinas* problemų sprendimo būdas. Migracinis elgesys įgauna socialinės normos statusą (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007). I. Gečienės (2009) migracijos studijose socialinių tinklų analizė plačiai taikoma tyrinėjant migrantų tinklus, diasporas ir transnacionalinius ryšius. Šiuolaikinis sociologinis migracijos aiškinimas siejamas su migracijos tinklų teorija, kuri šiuolaikinę migraciją aiškina kaip ankstesnių migracijos tinklų priimančiose šalyse produktą (Gold, 2005; Maslauskaitė ir Stankūnienė, 2007; Johnson ir Light, 2009, cituoja Gečienė, 2009). Vis dėlto dažnai migracijos tinklų teorija kritikuojama kaip nepakankama paaiškinti migracijos motyvaciją (Hooghe et al., 2008, cituoja Gečienė, 2009).

Lietuvoje, potencialios migracijos tyrimų duomenimis, emigracinės nuostatos ypač gajos: apie 30 proc. suaugusių Lietuvos gyventojų mąsto / planuoja emigruoti; tarp jaunimo iki 29 m. tokių yra net 58 proc. (Europos migracijos tinklas, 2015). Palyginus 2008 m. ir 2010 m. analogiškų tyrimų duomenis, matyti, kad emigracinės nuostatos stiprėja (Lietuvos..., 2010; Požiūris..., 2008, cituoja Sipavičienė, Stankūnienė, 2011).

2001 m. gyventojų surašymo duomenimis, didžiausias laimėjimas nepriklausomoje Lietuvoje – sparčiai kylantis gyventojų išsimokslinimo lygis, tačiau pramonė dar menkai susijusi su mokslo tyrimo įstaigomis, o mokslo tyrimai silpnai susieti su verslu. Gyventojai siūlė daugiau dėmesio skirti aukštajam mokslui. J. Bagdanavičiaus (2005) teigimu, šiandienos Lietuvos visuomenėje daugėja žmonių, kurie nemoka susikurti gražios, jaukios gyvenimo aplinkos ir laimingo gyvenimo, yra praradę vidinę darną, nežino, ko laukti ir tikėtis, jaučia egzistencinę tuštumą. Svarbiausia, ypač jaunimo, socialinio nesaugumo priežastis – skurdas.

Lietuvos gyventojų tapatybės suvokimo kaita ir emigracijos problematika geriausiai iširta demografų, filosofų ir sociologų. I. Gečienė (2009) atliko socialinių tinklų analizę migracijos studijose. Lietuvos gyventojų migracijos raidą ir migracijos modelius tyrė A. Sipavičienė ir V. Stankūnienė (2011). Lietuviško tapatumo raišką išstudijavo J. A. Krikštopaitis (2008), nacionalinio tapatumo tipologiją baltarusių-lietuvių-lenkų kultūros sąveikos sąlygomis sudarė N. Biaspamiatnych (2008), lietuviškos tapatybės būklę globalizacijos sąlygomis aptarė A. Savicka (2008), lietuvišką tapatumą tyrė B. Kuzmickas (2008), nacionalinio tapatumo politiką – V. Rubavičius (2008). Europinio ir lietuviško tapatumo problematiką tyrė A. Švarplys (2008). Lietuvoje tautinės tapatybės problematika aptarta R. Grigo (1998) darbuose. Atvirumo iššūkiai tautinei tapatybei svarstomi B. Kuzmicko, A. Samalavičiaus, V. Kubiliaus tekstuose (Pruskus, 2005).

K. Stoškaus (2005) teigimu, vadžia iki šiol tikrai skatino emigraciją, kartu ir „protų ištekėjimo“ procesus, akcentuojant tik pinigines įplaukas, geresnį išsilavinimą, kalbų išmokimą, bedarbystės mažėjimą, nutylint apie masinį nutautėjimą, atitrūkimą nuo savo kultūros, gyventojų skaičiaus mažėjimą, kosmopolitizmą, pi-lietiškumo eroziją. Taip atrodo, kad demografinė krizė ir tautos dvasinė būklė nieko netrikdo.

Analizuojant ankstesnių metų Lietuvos gyventojų statistiką matyti, kad 1939 m. Lietuvoje gyveno 3 037 100 gyventojų, iš jų 695 500 mieste ir 2 341 300 kaime (prof. A. Stanaičio duomenimis, tais metais Lietuvoje gyveno 2 880 000). 1950 m. jau buvo tik 2 573 400 gyventojų (729 500 – mieste ir 1 843 900 – kaime), t. y. mažiau nei XIX a. pabaigoje (1897 m. buvo apie 2 750 000 gyventojų, nors tada Lietuvos geografinės ribos buvo didesnės nei šiandien). 1992 m. gyveno 3 706 300 gyventojų (2 531 400 – mieste ir 1 174 900 – kaime) (cituoja Stoškus, 2005). Remiantis gyventojų statistika, 2000 m. buvo 3 512 100, 2004 m. – 3 445 900 (tiek gyveno apie 1980 m.), 2007 m. – 3 250 000, 2011 m. – 3 052 600, o 2014 m. – 2 944 459 gyventojai (Lietuvos statistikos..., 2015).

2001 m. iš Lietuvos emigravo 27 841 gyventojas, 2004 m. – 33 691, 2007 m. – 30 383, 2011 m. – 53 863, o 2013 m. – 38 818 gyventojų. 2010 m. atlikti potencialios migracijos tyrimai ir atskleista, kad beveik 60 proc. jaunimo iki 29 metų nori emigruoti iš Lietuvos (Lietuvos..., 2010), o tai reiškia, kad šių jaunų žmonių suvokime, dar būnant Lietuvos geografinėse ribose, tautinė tapatybė virsta naujais tapatumais, kurie siejami su kitomis šalimis, pvz., Jungtine Karalyste, Norvegija, JAV, kitais regionais ir miestais, pvz., Katalonija, Vakarų Norvegija, Londonu, Amsterdamu ir kt.

Socialinių tyrimų institutas atliko Lietuvos visuomenės stratifikacijos tyrimą. Anketoje pateikti klausimai apie tapatumą. Nustatyta, kad 1990 m. dažniau tapatintasi su valstybe, o 1999 m. – su Europa ir pasauliu. 1999 m. apklaustieji su Europa tapatinosi net labiau negu su pasauliu, o 2004 m. to nenustatyta. 2001–2004 m. šis institutas taip pat atliko sociologinius tyrimus Kazlų Rūdos K. Griniaus, Laukuvos N. Vėliaus gimnazijose ir Stakliškių vidurinėje mokykloje. Bandyta iširti, kaip save suvokia aukštesniųjų klasių moksleiviai, koks jų požiūris į tautines vertybes, etnokultūrą. Nustatyta, kad daugiausia abiturientų savęs nesiejo nei su tautine priklausomybe, nei su etniniu regionu, nei su europiečiu. Apklaustų moksleivių nuomone, lietuvis – tai toks žmogus, kuris „turi nebėgti iš Lietuvos, kai tik pasidaro sunku“, „tas, kuris nesvajoja išvykti į užsienio šalis“, „tikras lietuvis turi nepalikti Lietuvos“, „šalies patriotas negalėtų gyventi ne Lietuvoje“. Dauguma moksleivių neigiamai vertino lietuvių būdo bruožus: jie „nepadedą vienas kitam, yra nedraugiški, savanaudžiai, pavydūs, gobšūs, melagiai“. Psichologinis lietuvių charakteris mokslinės psichologijos požiūriu dar netirtas. Psichologinė tipologija dar tik formuojasi, o tautinių tipų psichologijos tėra tik užuomazgos (Girmius, 2007). Tyrimu nustatyta, kad moksleiviai mažai domisi grožine literatūra, mažai skaito lietuvių rašytojų kūrinių, dėl to jiems dažnai sunkiai sekasi lietuvių kalba ir literatūra. Daugelis jų savo ateitį sieja su gyvenimu didžiuosiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje, Kaune. Nemažai apklaustųjų, baigę aukštąjį mokslą Lietuvoje, svajoja išvykti į užsienį. Dauguma respondentų mano, kad buvimas Europos Sąjungoje tikrai neprisdės prie lietuviškumo ugdymo (Čiužas, Ratkevičienė, 2005).

2002 m. Lietuvos filosofijos ir sociologijos instituto Etnosociologijos skyriaus darbuotojai atliko Vilniaus, Kauno, Klaipėdos studentų apklausą apie jų požiūrį į Lietuvą, vertybes, kalbų mokymąsi. Iš 526 studentų pusė neįvardijo trijų didžiausių Lietuvos laimėjimų ir trijų pralaimėjimų. Nustatyta, kad 72 proc. respondentų norėtų laikinai išvykti į užsienį padirbėti, pasimokyti, jeigu būtų tam palankios sąlygos, 26 proc. norėtų išvykti visam laikui. Kaip didžiausi Lietuvos praradimai įvardinta: ekonomikos smukimas, verslo

žlugdymas, didelė korupcija, didėjantis nusikalstamumas, auganti turtinė nelygybė, politikų savivalė. Nustatyta, kad lietuviai studentai puikiai moka rusų (88 proc.), lenkų (7 proc.), anglų (73 proc.), vokiečių (16 proc.), prancūzų (8 proc.) kalbas. Absoliuti dauguma apklaustų studentų tapatinasi su savo tauta ir didžiuojasi esą lietuviai (Kazlauskienė, 2005).

2005 m. atlikus Europos vertybių tyrimą nustatytas beatodairiškas lietuvių tautos įsiliejimas į globalinę kultūrą. Net 95 proc. respondentų tapatinosi su lietuvių tauta. Joks kitas iš tyrimo objektų (pasaulis, bendruomenė, kuriai priklauso, ar ES) savęs suvokimui nebuvo reikšmingas. 2005 m. ES nariais save laikė 72 proc., pasaulio piliečiais – 67 proc. apklaustųjų. Save, kaip pasaulio piliečius, suvokia 76 proc. respondentų iki 20 metų ir 63 proc. tų, kurie vyresni kaip 60 metų. Savęs, kaip lietuvių tautos nario, suvokimas nesikeičia. Visose amžiaus grupėse su šiuo teiginiu sutiko daugiau nei 90 proc. įvairaus išsimokslinimo apklaustųjų. Svarbus tapatybės rodiklis – respondentų prisiskyrimas teritoriniams vienetams. Respondentai labiausiai tapatinosi su savo miestu / gyvenviete; regionu, kuriame gyvena; šalimi (Lietuva); Europa; pasauliu. Padidėjęs gyventojų mobilumas, emigracija ir reemigracija leidžia individui pajusti savo ryšius su naujomis vietovėmis. Sumažėjus tapatinimuisi su Lietuva, padidėjo tapatinimasis su artimiausia gyvenamąja aplinka. Pvz., 1990 m. su savo miestu, gyvenviete tapatinosi tik 25 proc., 2005 m. – 49 proc. respondentų. 2005 m. kas dešimtas šalies gyventojas pilietybės nelaiko vertybe, tačiau sustiprėjo priklausomybės savo tautai jausmas (Savicka, 2008).

Tautinė tapatybė globalių ryšių pasaulyje tampa vis sudėtingesniu reiškiniu. Individai tampa mobilesni, o teritorija – reliatyvesne sąvoka. Tautinei tapatybei išlaikyti praeities mitų ir simbolių nebepakanka, tam reikia pajusti gyvų tautos narių bendrumą, pasitelkus kasdienę patirtį (Krupavičius, Šarkutė, 2005).

Metodika

Tyrimo tikslas – nustatyti ir aptarti Klaipėdos universiteto studentų anketinės apklausos rezultatus, nustatant jų požiūrį į teritorinę tapatybę bei ketinimus po studijų keisti gyvenamąją vietą.

Tyrimo dalyvavo Klaipėdos universiteto studentai, studijuojantys pagal humanitarinių, socialinių ir techninių mokslų programas, nuolatinį ir iššestinių bakalauro studijų 2 ir 3 kursuose.

Tyrimas atliktas 2014 m. gegužės mėnesį.

Tyrimo metu apklausti 205 Klaipėdos universiteto studentai, iš kurių 95 – vyrai (46,3 proc.) ir 110 – moterų (53,7 proc.). Dauguma respondentų gimę nuo 1990 m. iki 1993 m. (70,2 proc.): 1990 m. gimusieji sudarė 4,9 proc., 1991 m. – 19,5 proc., 1992 m. – 27,3 proc., 1993 m. – 18,5 proc. Gimusieji 1989 m. ir anksčiau sudarė 29,8 proc. apklaustųjų. Vyriausias studentas buvo gimęs 1968 m., jauniausi studentai – 1994 m.

2014 m. pavasario semestre Klaipėdos universitete studijavo apie 4500 studentų. Apklausoje dalyvavo 4,55 proc. visų universiteto studentų.

Tyrimo rezultatai

Šeimos pajamų dydis – svarbus veiksnys, rodantis potencialias studentų galimybes studijuoti. Jeigu šeimos pajamos yra didesnės, studijų metu studentas jaučia ir didesnę finansinę savarankiškumą, ir socialinę saugumą. Studentas jaučiasi saugiau, nes gali susimokėti už studijas. Daugumai studentų už studijas tenka mokėti. Nemokamos studijos skirtos tik gerai besimokantiems, kurių pažangumas nuo šeimos pajamų nepriklauso.

Atsakant į klausimą, kaip studentai vertina savo šeimos pajamas, 62,4 proc. nurodė, kad jų šeimų pajamos yra vidutinės, 19,5 proc. – didesnės nei vidutinės, 12,7 proc. – mažos, 2 proc. – labai mažos ir 7 proc. teigė, kad jų šeimos pajamos yra labai didelės. Dauguma nurodė vidutines pajamas ir didesnes nei vidutines (tokių buvo net 81,9 proc.), nors reali situacija akivaizdžiai kitokia. Dalies studentų atsakymai apie didesnes šeimos pajamas rodo studentų siekiamybę geriau gyventi ir jų tapatinimąsi su geresnio, perspektyvesnio gyvenimo vizija savo šalyje arba už jos ribų.

*1 lentelė. Tėvo ir motinos išsimokslinimas
Education of parents in the families*

Tėvo išsimokslinimas (proc.)		Motinos išsimokslinimas (proc.)	
Be išsimokslinimo	5,4	Be išsimokslinimo	1,5
Pradinis	15,6	Pradinis	12,7
Vidurinis	36,4	Vidurinis	32,7
Spec. vidurinis	22,4	Spec. vidurinis	26,3
Aukštasis	19,5	Aukštasis	26,8
Kitas	0,7	Kitas	Nenurodė

Vertinant respondentų šeimos narių – tėvo ir motinos – išsimokslinimą, didžioji dalis tėvų turi vidurinį (36,4 proc. ir 32,7 proc.) ir spec. vidurinį (22,4 proc. ir 26,3 proc.) šsilavinimą. Aukštąjį išsilavinimą turi 19,5 proc. studentų tėvų ir 26,8 proc. studentų motinų (1 lentelė). Galima teigti, kad aukštojo mokslo siekiamybę, kaip motyvaciją studijuoti, formuoja ir tėvai, kurie anksčiau mokėsi, studijavo ir geresnio gyvenimo (gerovės) perspektyvas sieja su išsimokslinimu. Studijos ir įsitraukimas į mokslinę veiklą formuoja didesnį pasaulietiškumą, kuris suteikia žinių ir galimybę suprasti savo tapatybės privalumus bei trūkumus, ją lyginti su kitomis tapatybėmis, suprasti naujos tapatybės pasirinkimo galimybes, privalumus, rizikas.

Tiriant studentų kalbų mokėjimą pagal nurodytų atsakymų dažnumą 29,8 proc. kalba lietuviškai ir angliškai, 24,9 proc. – lietuviškai, angliškai ir rusiškai, 8,3 proc. – lietuviškai, rusiškai ir angliškai, rusiškai, lietuviškai ir angliškai kalba 5,5 proc. ir 1,5 proc. – tik lietuviškai. Nustatyta, kad apie 30 proc. (61 studentas) moka ir gali susikalbėti 4 ir daugiau kalbų, iš kurių dažniausiai: lietuviškai, angliškai, rusiškai ir vokiškai; lietuviškai, rusiškai, vokiškai ir ispaniškai; rusiškai, lietuviškai, angliškai, vokiškai ir ispaniškai; lietuviškai, angliškai, rusiškai, vokiškai ir norvegiškai. Svarbu tai, kad vokiečių kalbos mokėjimas dažnai sietinas su kalbos mokymusi ir išmokimu vidurinėje mokykloje, o anglų kalbos mokėjimas – tai išmokimas mokykloje dėl jos didesnio populiarumo ir pritaikymo galimybių studijuojant ir dirbant. Ispanų ir norvegų kalbų mokėjimą reikia traktuoti kaip gebėjimą susikalbėti, skaityti, rašyti ir suprasti tiek, kiek studentas turi patirties vartoti šias kalbas, tačiau negalima teigti, kad šiomis kalbomis studentai kalba gerai arba puikiai. Ispanų kalbą studentai dažnai renkasi kaip pasirenkamą studijų dalyką dėl šios kalbos egzotiškumo ir noro suprasti kitas kultūras, dėl didėjančio kalbos populiarumo verslo pasaulyje, o norvegų kalbą – dėl ketinimo vykti į Norvegiją dirbti. Pastarųjų kalbų mokėjimas yra tarsi naujas Lietuvos jaunimo tapatybės fenomenas, kuris turi aiškias implikacijas emigracijai ir ketinimams gyventi svetur, kartu ieškant naujos teritorinės tapatybės. Rusų kalbos mokėjimas traktuojamas kaip privalumas, kuris suteikia galimybę komunikuoti, dirbti, būti konkurencingu tose rinkose, versluose, kurie susiję su Rytų (Rusijos ir kitų NVS valstybių) rinkomis. Dažnai, dirbant Vakarų šalyse, rusų kalbos mokėjimas pripažįstamas kaip didesnis darbuotojo pranašumas ir konkurencingumas darbo rinkoje.

Pagal pirmąjį prioritetą daugiausia studentų save identifiko su Lietuvos piliečiais (26,8 proc.) ir gimtosiomis vietovėmis (18,5 proc.) (2 lentelė). Tapatybė su savo tauta, su pasaulio piliečiu ir europiečiais yra panaši. Kiek mažesnė tapatybė su savo regionu. Pagal antrąjį prioritetą didesnė tapatybė su savo regionu ir jo gyventojais (11,2 proc.), savo tauta (10,7 proc.) ir europiečiais (9,2 proc.). Nustatyta mažesnė tapatybė su Lietuvos pilietybe (15,6 proc.), su gimtosiomis vietovėmis (8,3 proc.) ir pasaulio piliečiais (2 proc.). Pagal trečiąjį prioritetą didesnė tapatybė su europiečiais (12,7 proc.), gimtosiomis vietovėmis (10,2 proc.), savo regionu (9,8 proc.). Tapatinimasis su Lietuvos ir pasaulio piliečiais vienodėja (7,3 proc.). Pagal ketvirtąjį prioritetą studentai kaip didžiausią tapatybę pasirinko buvimą savo tautos atstovu (10,2 proc.), europiečiu (9,3 proc.) ir su savo regionu (8,9 proc.).

2 lentelė. Tapatybės pasirinkimas
Made one's selection of identity

	1 prioritetas (proc.)	2 prioritetas (proc.)	3 prioritetas (proc.)	4 prioritetas (proc.)
1. Gimtojo miesto, kaimo, vietovės gyventojas	18,5	8,3	10,2	5,9
2. Savo regiono gyventojas	3,4	11,2	9,8	8,9
3. Lietuvos pilietis	26,8	15,6	7,3	2,4
4. Savo tautos atstovas	4,4	10,7	4,4	10,2
5. Europietis	4,4	9,2	12,7	9,3
6. Pasaulio pilietis	4,4	2,0	7,3	5,9
7. Šeimos narys	0,5	0,5	0,0	1,0
8. Sudėtinga atsakyti	0,5	0,0	0,0	0,0

Tapatybė su savo gimtosiomis vietomis ir pasaulio piliečiais – panaši (5,9 proc.), mažiausiai tapatinama su Lietuvos pilietybe (2,4 proc.) ir šeimos nariais (1 proc.). Lyginant visus prioritetus matyti, kad labiausiai mažėja Lietuvos piliečio tapatybė: nuo 26,8 proc. pirmojo prioriteto atveju iki 2,4 proc. antrojo prioriteto atveju. Mažėja ir tapatybė su gimtuoju miestu, kaimu bei vietove (nuo 18,5 proc. iki 5,9 proc.), tačiau didėja tapatybė su savo regionu, tauta, europiečiais ir pasaulio piliečiais. Šie rezultatai atskleidžia tautinės tapatybės transformaciją į platesnes europines ir pasaulines tapatybes, kur globalios visuomenės ekonominėse ir socialinėse sistemose siekiama būti matomais savo autentiškumu, t. y. pažymint savo kilmę, kad individas yra europietiškos tautos atstovas, turintis ryšių su savo regionu.

Tiriant studentų keliavimą po užsienio šalis, nustatyta, kad dažniausiai studentai lankydavosi Latvijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Švedijoje, Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje, Estijoje ir Airijoje. Lankymasis kaimyninėje Latvijoje, Rusijoje (įskaitant Karaliaučiaus kraštą), Lenkijoje, Estijoje patvirtina W. Tobler'io suformuotą Pirmąjį geografijos dėsnį, kuris teigia, kad tarp gretimų kaimyninių teritorijų geografinė sąveika – intensyviausia, nes gretimos teritorijos labiau viena į kitą panašios nei nutolusios teritorijos. Į kaimynines šalis dažniausiai vykstama giminių lankymo, darbo, verslo, turizmo ir apsipirkimo tikslais (pvz., iš Lietuvos į Lenkiją). Lankymasis Švedijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje labiau susijęs su darbo ir verslo tikslais, nes tose šalyse yra susikūrusios naujos lietuvių diasporos (ypač Airijoje), kurių anksčiau nebuvo arba buvo tik nedidelės (pvz., lietuviai Švedijoje, Jungtinėje Karalystėje tarpukario Lietuvos laikais).

Tiriant studentų nuomones, ar pakils socialinė ir ekonominė gerovė Lietuvoje per ateinančius keletus metus, 14,6 proc. nurodė, kad greičiausiai pakils, 43,9 proc. tikisi ekonominės situacijos pagerėjimo, 6,3 proc. pagerėjimo nesitiki, 1,5 proc. visiškai netiki, 33,2 proc. buvo sunku atsakyti. Tik 0,5 proc. respondentų į šį klausimą neatsakė. Apibendrinant galima teigti, kad 58,5 proc. respondentų ekonominio pagerėjimo Lietuvoje tikisi, tačiau tai nereiškia, kad gerėjant ar pagerėjus situacijai Lietuvoje jie dar gyvens ir dirbs.

Baigus studijas keisti gyvenamąją vietą, išvykti gyventi kitur Lietuvoje arba emigruoti ketina 28,8 proc. apklaustų studentų. Tikėtina, kad gyvens kitur Lietuvoje arba emigruos 38,5 proc. būsimų absolventų. Mažai tikėtina, kad baigus studijas išvyks – 20,5 proc. Tik 3,4 proc. tikrai niekur neišvyks, o 8,8 proc. buvo sunku atsakyti. Tie, kurie po studijų neplanuoja niekur išvykti, turbūt turi savo būstą, darbą, stabilias pajamas arba juos laiko šeimos nariais, turi kitų įsipareigojimų. Tik kas penktas apklaustas studentas mato gyvenimo perspektyvą ar turi išgyvenimo strategiją šioje aplinkoje. Apibendrinant matyti, kad nusprendusiųjų išvykti ir mąstančiųjų apie gyvenimą kitur, įskaitant ir neapsprendusiųjų skaičių, yra 76,1 proc. (156 studentai iš 205 dalyvavusių tyrime). Akivaizdu, kad universiteto dėstytojų suteikiamos žinios ir patirtis kartu su studentų intelektu dažnai „nuteka“ į kitus regionus, neretai ir į kitas šalis.

Tiriant studentų ketinimus dėl vidaus migracijos ir emigracijos, nustatyta, kad po studijų 2,9 proc. respondentų planuoja gyventi Lietuvoje, savo gimtajame mieste, kaime. Susirasti gerai apmokamą darbą Lietuvoje arba užsienyje tikisi 47,2 proc. apklaustųjų ir tik 2,4 proc. studentų ketina tęsti studijas Lietuvos ar užsienio universitetuose. Tikrai planuoja gyventi kitur 5,9 proc. respondentų, jie nori gyventi saugesnėje socialinėje aplinkoje. Po studijų tikrai planuoja išvykti 1,5 proc. apklaustųjų, nes nori gyventi kartu su savo šeima.

ma; 7,4 proc. nenurodė, kodėl po studijų ketina išvykti. Ištyrus geografinės vietovės pasirinkimą nustatyta, kad 4,9 proc. respondentų ketina gyventi kitame miesto rajone arba kitoje savivaldybėje Lietuvoje. Gyventi tame pačiame regione, tik kitoje vietovėje, ketina 2,9 proc., kitame Lietuvos mieste ar regione – 3,9 proc. apklaustųjų. Užsienyje planuoja gyventi 42 proc., 13,6 proc. nenurodė jokios tikslios geografinės vietovės.

Gauti rezultatai atskleidė, kad studentų grįžimas po studijų nuolat gyventi į gimtąsias vietas (miestelius, kaimus) yra mažai tikėtinas. Išvykus gyventi svetur, dažnai jaučiama tapatybė su savo regionu, su mažesne vieta. Tai skatina globalizacijos sąlygomis išsaugoti tai, kas vertingiausia, išlaikant ryšius su savo kilmės vieta.

Tyrimu nustatyta, kad šiuo laikotarpiu patrauklios emigruoti šalys yra Norvegija (25 proc.), Jungtinė Karalystė (21,5 proc.), JAV (14 proc.), Vokietija (12 proc.), Švedija (7 proc.), Ispanija (6 proc.), Rusija (3 proc.), Australija (2 proc.), Kanada (2 proc.), Šveicarija (1,5 proc.), kitos šalys (6 proc.): Nyderlandai, Danija, Šveicarija, Suomija, Naujoji Zelandija, Prancūzija, Italija.

Jungtinės Karalystės, Vokietijos, JAV, Australijos ir Kanados patrauklumas lietuvių emigracijai yra susiformavęs istoriškai ir tradiciškai. Norvegijos patrauklumas lietuvių emigracijai – tai naujas reiškinys Lietuvos gyventojų migracijos istorijoje. Pirmieji imigrantai iš Lietuvos – dar carinės Rusijos imperijos laikais buvo Lietuvos žydai, kurie XIX a. pabaigoje (1896 m.) atvyko į Trondheimą. Šiandien iš Lietuvos į Norvegiją daugiausia emigruoja jaunimas, baigęs spec. vidurinį ir aukštąjį mokslą Lietuvoje. Norvegija patraukli ne tik savo atlyginimais, bet ir norvegų visuomenės gyvenimo būdu, pasaulėžiūra, tolerancija, kraštovaizdžiu (terafilija). Neretai emigrantai, įsikūrę Norvegijoje, jaučia didesnę teritorinę tapatybę su Norvegija ir jos visuomene (topofilija), su Lietuva juos sieja priklausomybė lietuvių tautai, t. y. tautinė tapatybė transformuojasi į teritorinę tapatybę.

Panašūs procesai vyksta, kai emigrantai (jaunimas), įsikūrę Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, JAV, Kanadoje, Vokietijoje, Švedijoje, Danijoje, jaučia vis didėjančią teritorinę tapatybę su šalimi, su kuria sieja savo ateitį, todėl kuriasi nauji *identerra* modeliai.

Išvados

1. Tautinės tapatybės tyrimai tampa svarbūs kintančiomis ekonominėmis, socialinėmis, kultūrinėmis, geopolitinėmis sąlygomis. Dėl gyventojų (e)migracijos plečiasi lietuvių (ir visų Lietuvos gyventojų) gyvenamoji erdvė, todėl tautinė tapatybės netenka savo geografinės dimensijos. Nors daugiau gyventojų, ypač jaunimo, tapatinasi su tauta, tačiau mažėja tapatybės jausmas savo valstybei.
2. Gyventojų, ypač jaunimo, (e)migraciją į kitus miestus, regionus, valstybes lemia noras geriau gyventi ir uždirbti, gyventi kitoje socialinėje aplinkoje. Pakeisti nuolatinę gyvenamąją aplinką, kurioje dirbdami ir baigę studijas nemato perspektyvų, jaučiasi nereikalingi. Daugelis jų dar būdami Lietuvoje pradeda tapatintis su kito regiono ar valstybės visuomene, jos vertybėmis ir kultūra. Savęs priskyrimas naujai teritorijai formuoja naują tapatybę, dėl to silpnėja priklausomumo savo valstybei jausmas. Tautinė tapatybė transformuojasi į naują teritorinę tapatybę.
3. Atlikus Klaipėdos universiteto studentų anketinę apklausą nustatyta, kad iš 205 respondentų 156 (76,1 proc.) svarsto galimybę gyventi kitur. Studentų grįžimas po studijų nuolat gyventi į gimtąsias vietas – mažai tikėtinas. Tik kas penktas apklaustas studentas mato gyvenimo perspektyvas ar turi išgyvenimo strategiją Lietuvoje. Baigus studijas labiausiai norima emigruoti į Norvegiją, Jungtinę Karalystę, JAV, Vokietiją, Švediją.

Literatūra

- Bagdanavičius, J. (2005). Žmogiškasis kapitalas ir žinių ekonomikos plėtros Lietuvoje kontūrai. *Tautinės tapatybės dramaturgija. Lietuvių tautinis identitetas ir integralumas kintančiame pasaulyje*. Monografija, p. 359–371.
- Bagdonavičius, V. (2005). Tauta ir globalizacija Vydūno filosofijoje. *Tautinės tapatybės dramaturgija. Lietuvių tautinis identitetas ir integralumas kintančiame pasaulyje*. Monografija, p. 101–109.

- Biaspamiatnych, N. (2008). Nacionalinių tapatumų tipologija baltarusių-lietuvių-lenkų kultūrų sąveikos sąlygomis. *Nacionalinio tapatumo testinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis*, p. 86–105.
- Čiužas, A., Ratkevičienė, V. (2005). Moksleivių požiūris į tapatybę. *Tautinės tapatybės dramaturgija. Lietuvių tautinis identitetas ir integralumas kintančiame pasaulyje*. Monografija, p. 234–243.
- Delanty, G., Rumford, Ch. (2005). *Rethinking Europe: Social Theory and Implications of Europeanization*. London: Routledge.
- Europos migracijos tinklas. (2015). Prieiga internete: www.123emn.lt.
- Gečienė, I. (2009). Socialinių tinklų analizė migracijos studijose. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, Nr. 2(25), p. 130–143.
- Girnius, J. (2007). Lietuviško charakterio problema. *Lietuvių tautos tapatybė: tarp realybės ir utopijos*, p. 256–289.
- Hardwick, S. (2003). Migration, Embedded Networks and Social Capital: Towards Theorising. *North American Ethnic Geography. International Journal of Population Geography*, Vol. (9), p. 163–179.
- Kazlauskienė, A. (2006). *Protų nutekėjimo priežastys ir tendencijos: Lietuvos atvejis*. Daktaro disertacijos santrauka. Prieiga internete: <https://internet.ktu.lt/doktorantura/kazlauskiene/DISERTATION%20SUMMARY%spaustuvei.pdf>.
- Kazlauskienė, V. (2005). Tautos išlikimas studentų nuostatų aspektu. *Tautinės tapatybės dramaturgija. Lietuvių tautinis identitetas ir integralumas kintančiame pasaulyje*. Monografija, p. 244–265.
- Krikštopaitis, J. A. (2008). Tapatumo raiška ir savikūros galia: ištakos, patirtis, testinumas. *Nacionalinio tapatumo testinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis*, p. 124–129.
- Krupavičius, A., Šarkutė, L. (2005). Tautinė ir europinė tapatybės Lietuvoje: ekonominiai ir socialiniai veiksniai. *Tautinės tapatybės dramaturgija. Lietuvių tautinis identitetas ir integralumas kintančiame pasaulyje*. Monografija, p. 299–310.
- Kuzmickas, B. (2008). Lietuviškasis tapatumas: kultūra ir valstybė. *Nacionalinio tapatumo testinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis*, p. 166–183.
- Lietuvos gyventojų požiūris į imigraciją ir imigrantus*. (2010). Vilnius: Europos migracijos tinklas, Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas.
- Lietuvos statistikos departamentas*. (2015). Prieiga internete: www.stat.gov.lt.
- Maslauskaitė, A., Stankūnienė, V. (2007). Šeima abipus sienų. *Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos*. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas.
- Matulionis, A. V. (2005). Tapatumo įsivardijimas: sociologinių tyrimų duomenys. *Tautinės tapatybės dramaturgija. Lietuvių tautinis identitetas ir integralumas kintančiame pasaulyje*. Monografija, p. 202–216.
- Padilla, B. (2006). *Brazilian Migration to Portugal: Social Networks and Ethnic Solidarity*. CIES e-working paper, Vol. 12, p. 1–20.
- Požiūris į emigraciją ir emigrantus*. (2008). Vilnius: Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LRV, Tarptautinė migracijos organizacija.
- Pruskus, V. (2005). Tautinė tapatybė ir jos raiška: laiko iššūkiai ir atsako galimybės. *Tautinės tapatybės dramaturgija. Lietuvių tautinis identitetas ir integralumas kintančiame pasaulyje*. Monografija, p. 65–75.
- Roca, Z., Roca, M. N. O. (2007). Affirmation of Territorial Identity: A Development Policy Issue. *Land Use Policy*, Vol. 24, p. 434–442.
- Rubavičius, V. (2008). Nacionalinis tapatumas: išlaikymas, savikūra ir tapatumo politika. *Nacionalinio tapatumo testinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis*, p. 108–123.
- Savicka, A. (2008). Globalios tikrovės iššūkiai tautinei asmens tapatybei. *Nacionalinio tapatumo testinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis*, p. 184–195.
- Sipavičienė, A., Stankūnienė, V. (2011). Lietuvos gyventojų (e)migracijos dvidešimtmetis: tarp laisvės rinktis ir išgyvenimo strategijos. *Filosofija. Sociologija*, T. 22, Nr.4, p. 323–333.
- Smith, A. D. (1994). *Nacionalizmas XX amžiuje*. Vilnius: Pradai, p. 10.
- Stoškus, K. (2005). Lietuvių tautos „išsivaikščiėjimas“: mitas ar realybė? *Tautinės tapatybės dramaturgija. Lietuvių tautinis identitetas ir integralumas kintančiame pasaulyje*. Monografija, p. 187–201.
- Švarplys, A. (2008). Europos Sąjungos tapatumo pagrindai: europinis ir Lietuvos tapatumai eurointegracijos sąlygomis. *Nacionalinio tapatumo testinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis*, p. 148–163.
- Tuan, Y. F. (1990). *Topophilia – A Study of Environmental Perception Attitudes and Values*. Columbia University Press. Morningside Edition. New York.
- Venclova, T. (2007). Lietuviškojo stereotipo problema. *Lietuvių tautos tapatybė: tarp realybės ir utopijos*, p. 290–296.

FROM NATIONAL TO TERRITORIAL IDENTITY IN LITHUANIA: SOCIAL GEOGRAPHIC APPROACH

IRMA SPIRIAJEVIENĖ, EDUARDAS SPIRIAJEVAS
Klaipėda University (Lithuania)

Summary

In today's globalized world, national identity and its transformation becomes an important object of research, most of which are discussing by philosophers, historians, journalists, sociologists, geographers, demographers. The identity or perception of identity is changing constantly. This type of research requires an interdisciplinary approach, an application of spatial and social dimensions in order to analyse the characteristics of identity in evolving economic, political and geopolitical conditions.

In today's Lithuania national identity loses its dependency on state. Especially, the young people begin to identify themselves with the area wherein they intend to reside or have already started a new life (in another city, a region in another country). Often, such an area is not their place of origin. Due to internal migration or emigration to other locations, a new life starts in different natural, economic, cultural and social environment. National identity is getting associated with nationality, but in the meantime national identity is losing its territorial dimension.

In geography territorial identity is perceived as a feeling that have a group or community of certain population (individuals) belonging to a given territory. The studies of identity in geography has become a new investigation. It is already known that the dependence on territorial identity is determined not to a physical territory, but to its social environment, economic systems, institutions.

The (e)migration of population, especially young people, to other cities, regions, states, the desire is for a better place to live and earn, to live in different social, economic, cultural and natural environment. An intention to change a permanent place of residence wherein working and after completions of studies the students do not see any prospects and feel redundant. Most of them while still in Lithuania tend to identify themselves with other region, country, society, its values and culture. An affinity for a new place is creating a new identity, which undermine their sense of belonging to the state. National identity transforms into a new territorial one.

After Klaipėda University student questionnaire survey determined that 156 of the 205 respondents (76.1 percent in total) have the intentions to live elsewhere. The returning of students after completion of their studies for permanent residence in their home areas is unlikely. After completion they would prefer to emigrate to Norway, the United Kingdom, the United States, Germany, Sweden etc. Only every fifth student sees the prospects of his/her life or survival strategy in Lithuania.

KEY WORDS: *national identity, territorial identity, youth, (e)migration, reasons for (e)migration, states, social migration networks.*

JEL CODES: J00, R00, O057.

